

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Випуск № 04/2015

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

ОГЛЯД АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Органічне сільське господарство в Україні: законодавство та перспективи

Автор

Євген Милованов
ofu@organic.com.ua

Німецько-український агрополітичний діалог (APD)

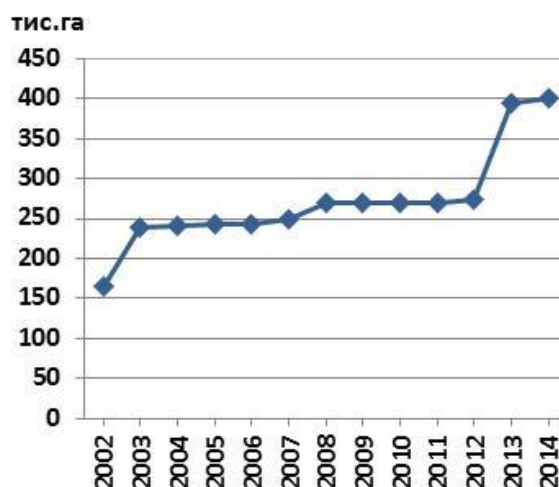
Рейтарська 8/5 А, 01030 Київ
Тел. +38044/ 2356327
info@apd-ukraine.de
www.apd-ukraine.de

1. Стан розвитку органічного сільського господарства в Україні

Органічне землеробство в Україні було започатковане ще в середині 70-х років в Полтавській області. Одним із піонерів органічного землеробства в Україні, Семен Антонєць, очолює з того часу приватне підприємство «Агроекологія», яке веде свою діяльність на засадах органічного виробництва. З кінця 90-х років на цьому підприємстві ведеться відповідна сертифікація «органічного землеробства», згідно європейських стандартів, як основа для можливого експорту органічних продуктів.

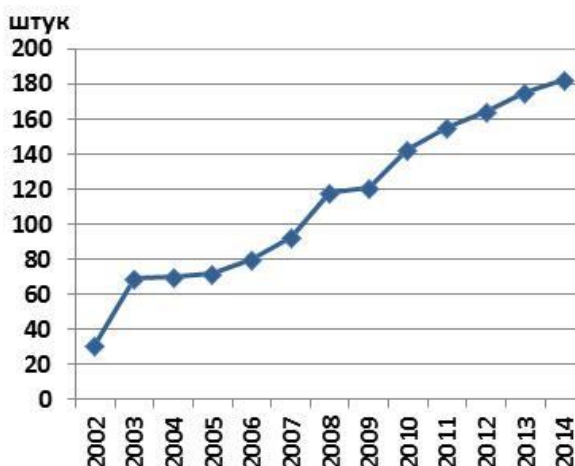
Експорт органічної продукції сьогодні переважним чином здійснюється через сертифіковані зовнішньоторговельні компанії, які володіють достатнім практичним досвідом, знаннями про спеціалізовані ринки органічної продукції та регулярно спостерігають за новітніми тенденціями розвитку в цій області. В останні роки особливо розвинувся прямий експорт між безпосередніми виробниками органічних продуктів та прямими покупцями. Довгострокові відносини налагодилися завдяки двосторонньому обміну досвідом в рамках відвідування виставок та конференцій. При цьому особливо ґрунтовно вивчалися, а також вже частково були впроваджені в Україні технології вирощування таких культур, які користуються на українському ринку найбільшим попитом, зокрема, сої, нуту, спельти, льону та інших. Органічне виробництво в останні роки різко набуло розвитку (див. Графік 1). Порівнюючи з іншими країнами, Україна на сьогодні з її 400 тисячами гектарів сільськогосподарських угідь, які вже сертифіковані для виробництва органічної продукції, займає 20-те місце.

Графік 1. Розвиток площі для вирощування органічної продукції

Частка сертифікованих площ для вирощування органічної продукції серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України складає біля 1,0 %. Таким чином Україна займає перше місце в порівнянні з іншими східно-європейськими країнами. Країна спеціалізується перш за все на вирощуванні зернових, зернобобових та олійних культур.

Графік 2. Кількість сертифікованих органічних господарств

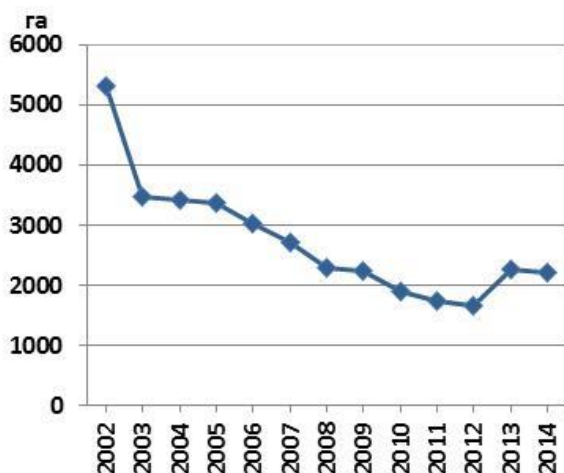
За даними офіційних статистичних оглядів IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements), на початок 2003 року в Україні було зареєстровано 31 господарство, які мали сертифікат «підприємства, що виробляє органічну продукцію»; на початок 2014 року було сертифіковано вже 182 підприємства, які працювали на засадах органічного виробництва

(див. Графік 2). Більшість органічних підприємств знаходиться на півдні України (Одеська та Херсонська області), в центрі (Київська, Полтавська, Вінницька та Житомирська області), на заході (Закарпатська, Львівська, Тернопільська та Хмельницька області) та на сході (Запоріжжя та Харківська область).

Розмір органічних підприємств варіює від кількох десятків гектарів, як в більшості європейських країнах, до кількох тисяч гектарів. Наразі середній розмір сертифікованого органічного господарства складає понад 2000 га (див. Графік 3), що ставить Україну у порівнянні з іншими країнами світу на одне із перших місць.

З розвитком дрібних та середніх органічних підприємств, які в першу чергу спеціалізуються на вирощуванні овочів та фруктів, до 2012 року розмір органічних підприємств суттєво зменшувався з поступовим наближенням до середньосвітових показників.

Графік 3. Розвиток середнього розміру органічних підприємств

Постійно зростаюча кількість дрібних та середніх органічних підприємств в Україні дає надію кінцевим споживачам на можливе задоволення все більшого попиту на внутрішньому ринку за рахунок власної органічної продукції.

2. Розвиток ринку органічних продуктів

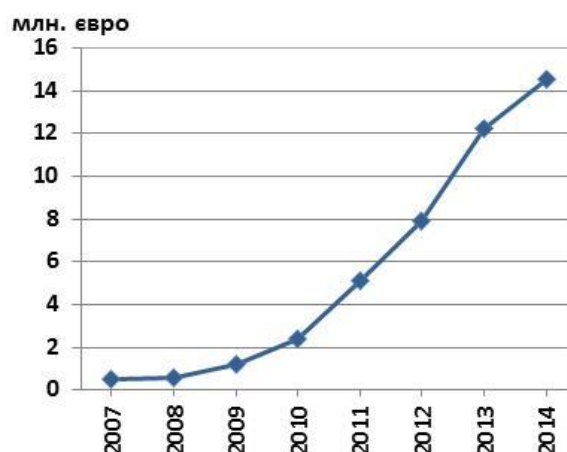
За оцінками експертів, всесвітнє виробництво органічної продукції останніми роками

демонструє стабільний ріст. Об'єм реалізації органічної продукції в 2012 році сягав 60 млрд. дол. США/рік (в 2014 році за попередніми даними 97 млрд. дол. США/рік). Споживання органічних продуктів в розрахунку на душу населення, наприклад, в Швейцарії в 2011 році досяг рівня у 153 євро.

В Україні внутрішнє споживання органічної продукції відіграє наразі ще другорядну роль, про що свідчать актуальні дослідження Федерації органічного руху України (<http://organic.com.ua>). Наразі споживання знаходиться на рівні лише 0,30 євро/душу населення. Однак, спостерігається тенденція до зростання. Споживання органічної продукції збільшується, особливо у великих містах. В 2007 році загальне споживання органічних продуктів на внутрішньому ринку України складало біля 500 тисяч євро, у той час як до 2014 року воно зросло до майже 14,5 мільйонів (див. Графік 4).

Найбільшим попитом серед органічних продуктів користуються молоко та молочні продукти, м'ясо та м'ясні продукти, овочі та фрукти, соки, крупи, борошно тощо. Реалізація продукції відбувається як через мережі супермаркетів, так і через спеціалізовані магазини, що займаються продажем органічних продуктів, а також через інтернет.

Графік 4. Розвиток споживання органічної продукції в Україні

Громадські ініціативи та об'єднання за інтересами, зокрема і Федерація органічного руху України, підтримують розвиток виробництва і торгівлі органічними продуктами, серед іншого, шляхом інтенсифікації обміну

досвідом на міжнародному та національному рівнях. Основними темами для обговорення тут є розвиток кооперації між підприємствами органічного землеробства, лібералізація міжнародної торгівлі та розвиток ефективної системи сертифікації виробництва.

Ефективний розвиток органічного виробництва в Україні не можливий без розвитку внутрішнього ринку для органічної продукції. Цьому особливо сприяє зростання попиту на органічну продукцію без шкідливих речовин у великих містах. Громадські ініціативи та об'єднання за інтересами повинні додатково посилити свідомість населення щодо переваг органічних продуктів через усі наявні інформаційні канали (виставки, інформаційні заходи, медіа-джерела та інші). З 2011 року з метою підтримки органічного руху проводиться і займає центральне місце щорічний «Всеукраїнський Ярмарок органічної продукції», який збирає десятки тисяч зацікавлених відвідувачів. Там сертифіковані виробники органічної продукції з різних регіонів України представляють високоякісну продукцію власного виробництва. В рамках всеукраїнського конкурсу «Органік року» щорічно публічно нагороджуються виробники та дилери органічної продукції та важливі інвестори в цій області за результатами їхньої діяльності.

Сьогодні в Україні вже виробляється широкий асортимент сертифікованої органічної продукції, зокрема: зернові, бобові та олійні культури, ефірні олії, горіхи, овочі та фрукти, ягоди, кавуни, дині, борошно, крупи, олія, мед, кава, фіто-чаї, молоко та молочні продукти, соки, напої, сиропи, повидла, м'ясні та ковбасні вироби, яйця, хліб тощо.

3. Законодавча база органічного виробництва в Україні

9 січня 2014 року вступив в силу Закон «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». Законом визначаються правові та економічні основи органічного виробництва, регулюється переробка органічної сировини, гарантується відповідна функціональність ринку органічної продукції та визначаються необхідні

контролюючі та наглядові заходи в цій області. Його ціллю є покращення стандартів здоров'я населення через споживання органічних продуктів. Окрім того, закон регулює певні питання щодо навколишнього середовища та раціонального використання ґрунтів, і сприяє через це збереженню родючості ґрунту.

До сьогодні закон ще повністю не виконується. Існує значний перелік нарікань з боку вітчизняних та іноземних фахівців щодо цілого ряду неточностей, протиріч та невідповідностей з регулюваннями Європейського Союзу в цій області. До сьогодні підзаконні акти до даного закону не прийняті. Тож до цього часу українські підприємства проводять сертифікацію їхньої продукції відповідно до діючих міжнародних стандартів. В Державній цільовій програмі розвитку села на період до 2015 року було доволі популістично задекларовано – довести обсяг органічного виробництва до 2015 року у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 %. Відповідної державної підтримки для цього не було надано.

В новій «Єдиній комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки» також передбачена ціль у забезпеченні продовольчої безпеки держави за допомогою органічного землеробства, перш за все, на маленьких та середніх підприємствах. Таким чином ставляться доволі великі завдання, які потребують ґрунтового планування та сталोї реалізації.

12 лютого 2015 року Верховна рада України прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу». Це являло собою наступний крок у бік гармонізації законодавства України з європейськими регулюваннями. Важливим для аграрного сектору є (i) стимулювання раціонального використання сільськогосподарських земель та (ii) спрощення орендних відносин в сільському господарстві, і через це, також, у сільськогосподарському виробництві органічної продукції.

В Угоді про асоціацію між Європейським Союзом та Україною передбачені важливі регулювання для покрокового наближення України до

стандартів органічного землеробства ЄС, зокрема у Розділі V, Додатку XXXVIII, до Глави:

Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції;

Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 від 05.09.2008, що визначає детальні правила імплементації Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції, маркування і контролю;

Регламент Комісії (ЄС) № 235/2008 від 08.12.2008, що визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про умови імпорту органічних продуктів з третіх країн.

Існує негайна потреба у подальшому пристосуванні до європейського законодавства в цій області.

4. Перспективи розвитку органічного сектору в Україні

Виробництво органічної продукції може ще більше, ніж представлено вище, сприяти суспільному добробуту в Україні, особливо завдяки очікуваному покращенню загального рівня здоров'я населення, а також через створення додаткових робочих місць та надходження податкових зборів до державного бюджету. Для цього попит на органічні продукти може надалі стимулюватися завдяки спеціальним інформаційним програмам, а виробництво з боку органічних підприємств може бути організоване іще більш ефективно.

Тут уряд відповідно до міжнародного досвіду має, хоча б тимчасово, забезпечити відповідну підтримку. Однак, виходячи з катастрофічного стану державного бюджету, очікувати на спеціальні програми підтримки для органічного виробництва не варто. Високий експортний потенціал буде утворено завдяки подальшому наближенню законодавчих регулювань до стандартів ЄС. Міжнародні донори, в тому числі і ЄС, мають розбудовувати свою технічну підтримку України в області розвитку органічного виробництва з урахуванням взаємної користі.

Основними завданнями для послідуєчого розвитку органічного виробництва в Україні мають бути:

- **Прийняття нової редакції закону України «Про виробництво та обіг органічної сировини» з метою подальшої гармонізації з відповідним європейським законодавством та прийняття відповідних підзаконних актів;**
- **Залучення міжнародних експертів до розробки законів, нормативних та підзаконних актів в області органічного виробництва;**
- **Надання методичних рекомендацій та консультацій щодо практичного впровадження органічного виробництва в Україні, в тому числі через розвиток кооперативів та фахових об'єднань;**
- **Організація інформаційних компаній для споживачів продовольчої продукції в Україні;**
- **Інтенсифікація міжнародного обміну досвідом по темі «Органічне виробництво в Україні», зокрема через семінари, круглі столи, конференції, дні поля та спеціалізовані екскурсії.**